

KATARZYNA CZORNIK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0001-9388-9467

katarzyna.czornik@us.edu.pl

INTENSYFIKACJA AUTORYTARYZMU WOJSKOWEGO W EGIPCIE W OKRESIE PREZYDENTURY GENERAŁA ABD AL-FATTAHA AS-SISIEGO

**The Intensification of Military Authoritarianism in Egypt
during the Presidency of General Abd al-Fattah al-Sisi**

The army was the most significant beneficiary of the Arab Spring in Egypt. Hosni Mubarak was replaced by a more powerful dictator, General Abd al-Fattah as-Sisi. Under the rule of General as-Sisi and his army, there is no place for dialogue between the ruling elite and society, or for democratisation and building a civil society. President General as-Sisi won the elections but has no legitimacy to rule. The short- and medium-term perspective of changes looks very unfavourable. The remilitarisation of Egypt and military electoral authoritarianism will continue. Adherents of General as-Sisi argue that his authoritarian rule is necessary to stabilise the situation in the country and prevent jihad attacks on the Sinai Peninsula. Opposition groups are encouraged to endorse the president through large-scale projects such as the New Administrative Capital, which sets out to testify that Egypt is rising to the rank of a regional power under the rule of President al-Sisi.

Keywords: Egypt, Abd al-Fattah as Sisi, Arab Spring, remilitarisation of Egypt, New Administrative Capital.

WSTĘP

Rozczarowanie Egipcjan brakiem pozytywnych, wymiernych rezultatów, których społeczeństwo upatrywało w arabskiej wiosnie i odsunięciu od władzy Hosniego Mubaraka, jak również *regime change*, która w rzeczywistości oznaczała działania na rzecz islamizacji Egiptu, sprawiły, że kilkanaście miesięcy po wydarzeniach na placu Tahrir Egipt stał się areną rywalizacji o władzę pomiędzy zwolennikami modelu opartego na prawie szariatu i radykalizacji religijnej a zwolennikami świeckości władzy, której symbolem miała być armia. Ostateczne zwycięstwo w tej rywalizacji przypadło armii, której przewodził Abd al-Fattah as-Sisi.

Abd al-Fattah as-Sisi przejął władzę w Egipcie w wyniku przewrotu wojskowego dokonanego na początku lipca 2013 r. Czas przejmowania władzy przez siły wojskowe w Egipcie należał do najburzliwszych w historii Egiptu po arabskiej wiosnie. Ten etap wiązał się bowiem z zablokowaniem prób islamizacji kraju, której dokonywała będąca wówczas u władzy, umiarkowana islamistyczna Partia Wolności i Sprawiedliwości, wywodząca się ze Stowarzyszenia Braci Muzułmanów, oraz pochodzący z tej partii prezydent Mohammed Mursi. Niecały rok po odsunięciu od władzy Mursiego to właśnie As-Sisi objął urząd prezydenta Republiki Egiptu. Oznaczało to powrót do wojskowego autorytaryzmu, który charakteryzował ustrój polityczny Egiptu przed wybuchem arabskiej wiosny, a nawet zdecydowaną jego intensyfikację.

Celem autorki artykułu jest zatem wskazanie wiodących uwarunkowań politycznych i społecznych, które doprowadziły do przejęcia władzy w Egipcie przez armię i stojącego na jej czele generała Abd al-Fattaha as-Sisiego. Celem jest również identyfikacja cech charakteryzujących wojskowy reżim w Egipcie pod przywództwem As-Sisiego oraz określenie perspektywy jego utrzymywania się u władzy. Teza niniejszego artykułu, która będzie podlegała weryfikacji, została zawarta w założeniu, że arabska wiosna w Egipcie, ponosząc fiasko, przyczyniła się do intensyfikacji autorytaryzmu wojskowego. Jej największym beneficjentem stała się armia, która wykorzystując rozczarowanie społeczne, sprzeciw wobec prób islamizacji, a także swoją tradycyjnie silną pozycję w Egipcie, sprawiła, że kraj powrócił do modelu władzy opartego na autorytaryzmie wojskowym. I ani wyzwania związane z pandemią COVID-19, ani kolejne masowe protesty społeczne, jak również propagandowe działania na rzecz poprawy wizerunku i budowania pozorów postępu w zakresie przestrzegania praw człowieka, podejmowane przez

prezydenta As-Sisiego, nie będą w stanie zmienić zaistniałej sytuacji politycznej w perspektywie krótko- czy nawet średnioterminowej.

Określając problem badawczy, autorka będzie dążyć do udzielenia odpowiedzi na następujące pytania: Jakie korzyści i jakie koszty polityczne przyniosła arabska wiosna w Egipcie? Jak ewoluowała sytuacja polityczno-społeczna w Egipcie po ustaniu arabskiej wiosny? Jaka rolę w stabilizacji (destabilizacji) Egiptu odegrała armia? Jak należy oceniać reżim generała Abd al-Fattaha as-Sisiego w kontekście realizowanych wielkich projektów strukturalnych, działań na rzecz praw człowieka, inicjatyw międzynarodowych, a jednocześnie wyzwań związanych z pandemią COVID-19 i nasilających się protestów antyprezydenckich? Rozwiązanie problemu badawczego i weryfikacja hipotezy zostaną dokonane przy wykorzystaniu różnych metod badawczych, ze szczególnym uwzględnieniem metod komparatywnej i historycznej, a także analizy systemowej oraz analizy treści.

EWOLUCJA PRZEMIAN POLITYCZNO-SPOŁECZNYCH W EGIPCIE PO ARABSKIEJ WIOŚNIE

Egipt jako drugi został objęty falą arabskiej wiosny¹, zapoczątkowanej w grudniu 2010 r. w Tunezji. Symbolem przemian w nim stała się zmiana na stanowisku prezydenta, która się dokonała w wyniku zarówno masowych protestów społecznych na kairskim placu Tahrir, jak i akceptacji ze strony administracji ówczesnego prezydenta USA Baracka Obamy².

Hosni Mubarak, który od objęcia władzy w 1981 r.³ stanowił symbol szeroko pojętych patologii władzy⁴ – w tym korupcji, nepotyzmu, klientelizmu, pauperyzacji społecznej czy ograniczania wolności i praw obywatelskich⁵ – w wyniku procesów arabskiej wiosny został zmuszony do ustąpienia, co nastąpiło 11 lutego 2011 r. Jednakże zmiana

¹ B.K. Rutherford, *Egypt: The Origins and Consequences of the January Uprising, w: The Arab Spring. Change and Resistance in the Middle East*, red. M.L. Haas, D.W. Lesch, Westview Press, Boulder 2013, s. 35–59.

² J. Pressman, *Same Old Story? Obama and the Arab Uprising*, w: *The Arab Spring. Change...*, s. 219–232; J.M. Sharp, *Egypt: Background and U.S. Relations*, Congressional Research Service Report, 12.03.2019, https://www.everycrsreport.com/files/20190312_RL33003_66b95b744e0b2b9a8421e03b80afae08e92425d9.pdf [dostęp 19.08.2021].

³ B. Holzer-Stępniewska, J. Holzer, *Egipt. Stulecie przemian*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2006, s. 211–232.

⁴ J. Zdanowski, *Bliski Wschód 2011. Bunt czy rewolucja?*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011, s. 97.

⁵ A.L. as-Sajjid Marsot, *Historia Egiptu. Od podboju arabskiego do czasów współczesnych*, przeł. Z. Landowski, Książka i Wiedza, Warszawa 2009, s. 192–199.

na stanowisku głowy państwa nie była równoznaczna z realizacją szerokich postulatów zmian w sferach politycznej, społecznej czy gospodarczej, których domagali się protestujący. Arabska wiosna w Egipcie poniosła fiasko, którego rezultatem było zwycięstwo egipskich islamistów w demokratycznych wyborach parlamentarnych i prezydenckich, a ich celem stała się islamizacja państwa.

Analizując i systematyzując procesy przemian polityczno-społecznych, które następowały w Egipcie po arabskiej wiosnie, da się wyróżnić trzy zasadnicze etapy i ich cechy konstytutywne.

Pierwszy etap można określić mianem *etapu stabilizacji Egiptu*. Trwał on od ustąpienia prezydenta Mubaraka aż do przejęcia władzy przez umiarkowaną islamistyczną Partię Wolności i Sprawiedliwości (luty 2011 – czerwiec 2012). Jego elementami składowymi stały się pierwsze wybory parlamentarne i prezydenckie po arabskiej wiosnie. Warto odnotować, że gdy 11 lutego 2011 r. Mubarak ustąpił ze stanowiska, władzę w państwie przejęła Najwyższa Rada Wojskowa z marszałkiem Mohammed Husseinim Tantawim na czele. Zapowiedziała ona reformę konstytucyjną oraz przeprowadzenie wolnych wyborów. Zmiana personalna na najwyższym szczeblu nie była jednak równoznaczna ze stabilizacją społeczno-polityczną⁶. Najbardziej problematyczne wydawało się wówczas wzrastające poparcie społeczne dla islamistów i możliwość wygrania wyborów parlamentarnych przez Partię Wolności i Sprawiedliwości wyłonioną ze Stowarzyszenia Braci Muzułmanów⁷. Problem polegał bowiem na tym, że siły skupione wokół islamistów nie tylko podważały świeckość państwa, ale mogły zagrażać *status quo* w polityce Egiptu wobec Izraela i USA. Siły te postulowały ograniczenie relacji z USA, zbliżenie z Islamską Republiką Iranu, jak również wyrażały niechęć do porozumienia pokojowego z Camp David.

Analizując ten etap politycznej ewolucji w Egipcie, należy szczególną uwagę zwrócić na pierwsze demokratyczne wybory parlamentarne (listopad 2011 – styczeń 2012). Ich wynik nie był bowiem zaskakujący. Zdecydowaną większością wygrała je Partia Wolności i Sprawiedliwości. Na drugim miejscu znalazła się ultrakonserwatywna salaficka partia An-Nur (Światło). Liberalne i świeckie partie, które uchodziły za

⁶ M. Saidin, *Rethinking the 'Arab Spring': The Root Causes of the Tunisian Jasmine Revolution and Egyptian January 25 Revolution*, „International Journal of Islamic Thought” 2018, t. 13, s. 75–78.

⁷ J. Zdanowski, *Współczesna muzułmańska myśl społeczno-polityczna. Nurt Braci Muzułmanów*, Wydawnictwo Naukowe Askon, Warszawa 2009, s. 108–127; M. Lipa, *Arabska wiosna w Egipcie. Uwarunkowania, przebieg i skutki*, w: *Arabska wiosna w Afryce Północnej*, red. E. Szczepankiewicz-Rudzka, Księgarnia Akademicka, Kraków 2014, s. 74–91.

prodemokratyczne, pozostały zaś w mniejszości⁸. Co ciekawe, również wybory prezydenckie potwierdziły radykalnie proislamskie nastroje społeczne. Wybory te wygrał bowiem umiarkowany islamista, kandydat Partii Wolności i Sprawiedliwości, Mohammed Mursi. Co prawda, składając przysięgę przed Trybunałem Konstytucyjnym jako pierwszy demokratycznie wybrany prezydent Egiptu, zadeklarował, że nie będzie budował państwa opartego na fundamentalizmie islamskim, a jego celem będzie wprowadzenie demokracji, jednak rzeczywistość okazała się zgoła odmienna. Zwycięstwo Mursiego ugruntowało bowiem umacnianie się religijnych sił politycznych, których celem była islamizacja Egiptu. Ich dominację należy uznać za jedną z pierwszych negatywnych konsekwencji arabskiej wiosny⁹.

Drugi etap przemian politycznych po arabskiej wiosnie można zatem określić mianem *etapu islamizacji Egiptu*. Etap ten przypadał na okres parlamentarnej dominacji Partii Wolności i Sprawiedliwości oraz prezydentury Mohammeda Mursiego (czerwiec 2012 – lipiec 2013). Jego cechami konstytutywnymi stały się brak politycznej stabilizacji, działania władzy na rzecz wprowadzania prawodawstwa opartego na prawie szariatu oraz permanentna rywalizacja o władzę pomiędzy dominującymi islamistami a wzrastającymi w siłę militarystami. Ten etap można określić jako najbardziej niestabilny w historii Egiptu po arabskiej wiosnie. Prezydent Mursi wszedł bowiem w poważny konflikt z przedstawicielami armii, którzy z jednej strony byli postrzegani jako siły stojące na straży sekularyzacji państwa, kursu proamerykańskiego i utrzymania w mocy porozumienia pokojowego z Izraelem, jednak z drugiej tworzyły jedną z kolejnych patologii władzy, jaką była centralizacja militarystyczna, której społeczeństwo egipskie doświadczyło w okresie prezydentury Mubaraka¹⁰.

Napięcie polityczne, które charakteryzowało ten etap zmian, eskalowało w 2012 r. 14 czerwca Najwyższy Trybunał Konstytucyjny zarekomendował bowiem rozwiązanie Zgromadzenia Narodowego i rozpisanie nowych wyborów, a obowiązujące prawo wyborcze uznał za niekonstytucyjne. Po rozwiązaniu izby niższej parlamentu armia przejęła kompetencje ustawodawcze, ograniczając prerogatywy prezydenta.

⁸ S. Puspitasari, *Arab Spring: A Case Study of Egyptian Revolution 2011*, „Andalus Journal of International Studies” 2017, t. 6, nr 2, s. 163–169.

⁹ S. Amin, *The Reawakening of the Arab World. Challenge and Change in the Aftermath of the Arab Spring*, Monthly Review Press, New York 2016, s. 45–62.

¹⁰ B.K. Rutherford, *Egypt: The Origins and Consequences of the January Uprising*, w: *The Arab Spring. Change and Resistance in the Middle East*, red. M.L. Haas, D.W. Lesch, Westview Press, Boulder 2013, s. 35–59.

W reakcji na te działania Mursi podjął kroki, które miały poszerzyć kompetencje przysługujące mu jako głowie państwa¹¹. W tym momencie zniknęły już nawet pozory rozwiązań demokratycznych. Niepełna dwa lata po arabskiej wiosnie Egipt, w którym postępowała islamizacja życia publicznego, pogrążał się bowiem w chaosie politycznym i społecznym rozczarowaniu. Osiągnęło ono apogeum, gdy Mursi mianował 17 gubernatorów spośród członków Stowarzyszenia Braci Muzułmanów, a gubernatorem Luksoru został członek Gamaa Islamiya, odpowiedzialnej za zamachy terrorystyczne w Luksorze w 1997 r.¹² Implikacją takiego stanu rzeczy było zaś powstanie rewolucyjnego ruchu Tamarod, składającego się z partii liberalnych, sekularystycznych i studenckich. Jego członkowie domagali się odejścia Mursiego i rozpisania nowych wyborów parlamentarnych, co poparły kręgi wojskowe. Tamarod i wojsko postawiło Mursiemu ultimatum, żądając podania się do dymisji. Jako że Mursi odrzucił żądania, protesty przybrały na sile, a armia z Abd al-Fattahem as-Sisim na czele 3 lipca 2013 r. w sposób siłowy pozbawiła Mohammada Mursiego władzy i postawiła go przed sądem¹³.

Przewrót wojskowy w Egipcie rozpoczął tym samym konstytuowanie trzeciego etapu przemian politycznych po arabskiej wiosnie, który należy określić mianem *etapu remilitaryzacji Egiptu i intensyfikacji autorytaryzmu wojskowego*¹⁴. Etap ten trwa nieprzerwanie od lipca 2013 r. i nic nie wskazuje na to, by w perspektywie krótko- czy średnioterminowej miało dojść do ukształtowania się kolejnego etapu przemian polityczno-społecznych.

Najważniejszym wydarzeniem konstytuującym trzeci etap było zaś objęcie urzędu prezydenta przez generała As-Sisiego w czerwcu 2014 r. Ten moment można wskazać jako punkt zwrotny w historii Egiptu. Od niego rozpoczął się bowiem proces powrotu do stanu polityczno-wojskowego sprzed arabskiej wiosny, niemniej w jego zintensyfikowanej i bardziej radykalnej formule¹⁵.

¹¹ N. Bakr, *The Egyptian Revolution, w: Change & Opportunities in the Emerging Mediterranean*, red. S. Calleya, M. Wohlfeld, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, University of Malta 2012, s. 72–78.

¹² M. Meredith, *Historia współczesnej Afryki. Pół wieku niepodległości*, przeł. S. Piłaszewicz, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2011, s. 411–413, s. 527.

¹³ Muhammad Mursi zmarł 17 czerwca 2019 r. podczas rozprawy sądowej.

¹⁴ A. Anbarami, *Typology of Political Regimes in North Africa before Arab Spring. Case Study of Egypt, Tunisia and Libya*, „International Journal of Asian Social Science” 2013, t. 3, nr 5, s. 1089–1095.

¹⁵ M. Lynch, *The New Arab Wars. Uprising and Anarchy in the Middle East*, Perseus Books, New York 2016, s. 157–163.

Syntetyzując zatem implikacje przewrotu wojskowego z 2013 r., należy wyróżnić jego następujące skutki: przyjęcie nowej ustawy zasadniczej w 2014 r., objęcie funkcji tymczasowej głowy państwa przez Adlego Mansura, wprowadzenie stanu wyjątkowego, zaniechanie pro-demokratycznych reform, masowe represje wobec opozycji, delegalizację ugrupowań islamskich, eskalację działań odwetowych w postaci ataków terrorystycznych zwłaszcza na półwyspie Synaj¹⁶.

Po przejęciu władzy przez kręgi wojskowe większość członków obu ugrupowań została aresztowana i skazana na długoletnie więzienie. Sędziowie rutynowo zarządzali zatrzymywanie członków stowarzyszenia i przetrzymywali ich w więzieniach przez kolejne miesiące na podstawie niewielkich, jeśli w ogóle istniejących, dowodów. Zgodnie z obowiązującym prawem w połowie 2013 r. egipskie sądy skazały na śmierć 529 członków lub zwolenników bractwa, oskarżając ich o stosowanie aktów przemocy. Zgodnie z danymi Amnesty International zatrzymanych zostało wówczas około 40 tys. działaczy opozycyjnych. Ostatecznie generał As-Sisi doprowadził do całkowitej delegalizacji Stowarzyszenia Braci Muzułmanów, które w sierpniu 2014 r. zostało uznane za organizację terrorystyczną. Byłym jego członkom sąd zakazał biernej partycypacji w wyborach prezydenckich i parlamentarnych, a wobec pozostałych zastosowano wiele represji, w tym całkowity przepadek majątku. Rozwiązana została również Partia Wolności i Sprawiedliwości¹⁷. Po 2013 r. Stowarzyszenie Braci Muzułmanów zostało niemal całkowicie zmarginalizowane i uległo wewnętrznemu rozpadowi. Część członków w wyniku represji władz wojskowych zradykałizowała się jednak jeszcze bardziej i zasilila szeregi konstytuującego się wówczas tzw. Państwa Islamskiego¹⁸. Ugrupowania wywodzące się z bractwa, takie jak Ruch Hasam, Liwa al-Thawra czy Ansar Beit al-Makdis, przeprowadziły liczne zamachy terrorystyczne, w tym na siły rządowe. Ponadto pod koniec drugiej dekady XXI w. na terytorium Egiptu zaktywizowały się inne dżihadystyczne organizacje terrorystyczne¹⁹, które zaczęły zagrażać stabilności kraju i prezydenturze As-Sisiego. Wśród tych organizacji należy wymienić: Harakat Sawa'd Misr (HASM) działający w regionie Kairu, delty Nilu, Pustyni

¹⁶ H. Ghanem, *The Arab Spring Five Years Later. Toward Greater Inclusiveness*, Brookings Institution Press, Washington, D.C. 2016, s. 14–22.

¹⁷ N.J. Brown, *Egypt 2021: The Muslim Brotherhood*, 17.03.2021, <https://www.wilson-center.org/article/egypt-2021-muslim-brotherhood> [dostęp 12.07.2021].

¹⁸ F.A. Gerges, *A History ISIS*, Princeton University Press, Princeton–Oxford 2016, s. 50–97.

¹⁹ M. Griffin, *Islamic State. Rewriting History*, PlutoPress, London 2016, s. 16–31.

Zachodniej, głoszący, że jego celem jest obalenie egipskiego rządu; Ansar Bayt al-Maqdis (komórkę Państwa Islamskiego w Egipcie) aktywizujące się zwłaszcza w północnej części półwyspu Synaj i proklamujące dążenie do ekspansji kalifatu islamskiego poprzez wyeliminowanie egipskiego rządu, zniszczenie Izraela i ustanowienie islamskiego emiratu na Synaju; Al-Kaida, której obszar działania obejmował cały Egipt, a która również głosiła, że działania w celu obalenia egipskiego rządu i ustanowienia panislamskiego kalifatu²⁰.

Jak można zatem stwierdzić, arabska wiosna i przejęcie władzy przez świecką armię nie skutkowało pokonaniem sił dżihadystycznych w Egipcie. Osłabienie struktur Stowarzyszenia Braci Muzułmanów, a nawet jego delegalizacja nie były równoznaczne z eliminacją ugrupowań terrorystycznych działających na terenie Egiptu. Innymi słowy skutek okazał się odwrotny do zamierzonego. Rozpad organizacji oznaczał powstanie próżni, którą natychmiast wykorzystali rosnący w siłę dżihadyści, będący dla egipskich władz, społeczeństwa i stabilności państwa o wiele większym zagrożeniem niż samo Stowarzyszenie Braci Muzułmanów.

Najważniejszą formalno-prawną implikacją wydarzeń z 2013 r. było zaś przeprowadzenie wyborów prezydenckich, w wyniku których władzę objął generał Abd al-Fattah as-Sisi, uzyskując 96,91% poparcia. As-Sisi sprawowanie urzędu rozpoczął 8 czerwca 2014 r., a jego prezydentura doskonale wpisuje się w egipski model wojskowego autorytaryzmu czy nawet wojskowego autorytaryzmu wyborczego. Wybory w przypadku Egiptu stanowią bowiem dogodny instrument legitymizacji autorytarnych rządów. Procesy wyborcze umożliwiają reżimowi nagradzanie lojalistów i karanie opozycjonistów, a przy tym stwarzają pozory demokratyzacji potrzebne państwom Zachodu – zwłaszcza USA, które kooperują z Egiptem i patronują porozumieniu egipsko-izraelskiemu – do swego rodzaju uzasadnienia owej współpracy²¹.

INTENSYFIKACJA AUTORYTARYZMU WOJSKOWEGO W OKRESIE PREZYDENTURY GENERAŁA AS-SISIEGO

Analizując procesy wyborcze w Egipcie w okresie prezydentury generała As-Sisiego, warto odnotować, że wybory parlamentarne zostały

²⁰ A. McManus, *The Egyptian Military's Terrorism Containment Campaign in North Sinai*, 30.06.2020, <https://carnegieendowment.org/sada/82218> [dostęp 27.07.2021].

²¹ J. Zdanowski, *Historia najnowsza Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2020, s. 215–217.

przeprowadzone dwukrotnie. Pierwsze pod koniec 2015 r., a kolejne w 2020 r. Spora liczba partii, które wzięły udział w wyborach i uzyskały mandaty w Izbie Reprezentantów, a w 2020 r. – zgodnie z nowo przyjętą ordynacją wyborczą²² – również w Senacie, mogłaby sugerować, że Egipt funkcjonuje na zasadach szeroko pojętego pluralizmu politycznego. Jest to jednak celowo kreowane złudzenie. Wybory parlamentarne doskonale wpisują się bowiem w stwarzane przez władze pozory demokratyzacji²³, a pozór pluralizmu potrzebny jest prezydentowi As-Sisiemu do kreowania pozytywnego wizerunku Egiptu na arenie międzynarodowej²⁴.

Egipski parlament od 2015 r. jest zdominowany przez zwolenników prezydenta As-Sisiego i nic nie wskazuje na to, żeby ta sytuacja miała się zmienić. Zarówno islamistyczna, jak i liberalna opozycja są represjonowane²⁵. Co ważne, wybory do Izby Reprezentantów w 2020 r. ponownie wygrała proprezydencka Partia Przyszłość Narodu, która w sierpniu tego roku zwyciężyła również w wyborach do nowo utworzonego Senatu. Frekwencja wyborcza wyniosła wówczas zaledwie 14,23%, co, jak podkreślano, z jednej strony należało przypisać pandemii COVID-19, ale z drugiej – i chyba przede wszystkim – wynikało z braku świadomości na temat nowej izby parlamentu oraz ze zniechęcenia wyborców brakiem oczekiwanych zmian. Warto podkreślić, że dominująca w egipskim parlamencie Partia Przyszłość Narodu została utworzona przez członków wojskowej agencji wywiadowczej w 2014 r., a zatem po politycznym zwycięstwie As-Sisiego. Partia ta, która od 2020 r. miała 316 mandatów, przypomina Partię Narodowo-Demokratyczną, która zdominowała życie polityczne Egiptu pod rządami Mubaraka. Rządząca Partia Przyszłość Narodu to zatem kolejny instrument, którym posługuje się As-Sisi, umacniając wojskowy autorytaryzm wyborczy²⁶.

²² Według nowej ordynacji wyborczej z 2019 r. w liczącej 568 wybieralnych członków Izbie Reprezentantów 25% powinny stanowić kobiety. Prezydent może powołać do 5% członków izby liczącej łącznie 596 przedstawicieli. W przypadku Senatu, który składa się z 300 członków, 10% powinny stanowić kobiety, 200 członków jest wybieranych bezpośrednio, a pozostałych 100 wybiera prezydent; A. Morsy, *Egypt's Elections and Parliament: Old Habits Never Die*, The Tahrir Institute for Middle East Policy, 26.03.2021, <https://timep.org/commentary/analysis/egypts-elections-and-parliament-old-habits-never-die/> [dostęp 19.08.2021].

²³ M. Lipa, *Internal Determinants of Authoritarianism in the Arab Middle East. Egypt before the Arab Spring*, „Hemispheres” 2016, t. 31, nr 3, s. 57–67.

²⁴ M. Pogońska-Pol, *Prezydentura Abdela Fattaha as-Sisiego – Egipt na drodze demokratyzacji czy autorytaryzmu?*, w: *Bliski Wschód na rozdrożu*, red. J. Marszałek-Kawa, H.A. Jamsheer, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 47–57.

²⁵ S.F. Aziz, *Military Electoral Authoritarianism in Egypt*, „Election Law Journal” 2017, t. 16, nr 2, s. 280–295.

²⁶ H. Darwisheh, *Egypt under Sisi: From an Authoritarian Dominantparty System to Strongman Politics*, „JETRO-IDE ME-Review” 2018–2019, t. 6, s. 12–16.

Ciekawy pozostaje również fakt, że w dniach 26–28 marca 2018 r. w Egipcie przeprowadzono trzecie, licząc od fali arabskiej wiosny, wybory prezydenckie (kolejne planowane są na rok 2024). Niekwestionowanym zwycięzcą okazał się urzędujący prezydent, który zdobył 97,08% poparcia, przy frekwencji zaledwie 41,5%. Zwycięstwo As-Sisiemu gwarantował fakt, że w wyborach uczestniczył tylko jeden kontrkandydat, Mustafa Moussa. Co ciekawe, nawet Moussa jako fasadowy kontrkandydat jeszcze w trakcie kampanii wyborczej deklarował, że sam opowiada się za reelekcją prezydenta. Pozostali kontrkandydaci wycofali się na etapie kampanii wyborczej na początku 2018 r., gdy najpoważniejszy polityczny przeciwnik As-Sisiego został aresztowany.

Warto również zauważyć, że jako swego rodzaju fenomen wyborczy w Egipcie należy potraktować 7,27% głosów nieważnych. Część głosujących skreśliła obu kandydatów, wpisując własnoręcznie nazwisko egipskiego piłkarza Liverpoolu Mohameda Salaha. Oczywiście głosów oddanych na Salaha nie należy traktować w kategoriach poparcia dla celebryty, ale jako wyraz sprzeciwu wobec reżimu wojskowych²⁷.

Ważny jest również fakt, że w kwietniu 2019 r. egipski parlament przyjął zmiany do konstytucji obowiązującej od 2014 r., a kolejno Egipcjanie zatwierdzili je w fasadowym referendum. Zmiany dotyczą m.in. ordynacji wyborczej w wyborach prezydenckich. Przede wszystkim parlament wyraził zgodę na wydłużenie kadencji prezydenta Egiptu z czterech do sześciu lat, jak również zezwolił na to, by prezydent sprawował urząd maksymalnie nie dwie, jak do tej pory, ale aż trzy kadencje. Tak określone zmiany sprawiają, że prezydent As-Sisi będzie mógł piastować stanowisko do 2030 r. Zgodnie z przyjętymi poprawkami rozszerzono również uprawnienia prezydenta m.in. o możliwość wyznaczania sędziów. Została rozszerzona rola armii, a także jurysdykcja sądów wojskowych w sprawach dotyczących osób cywilnych²⁸. Przyjęte zmiany to znaczące umocnienie pozycji generała As-Sisiego oraz armii, a jednocześnie ograniczenie znaczenia i tak marginalnej opozycji oraz tylko teoretycznie niezawisłego sądownictwa. To kolejny krok na drodze do intensyfikacji wojskowego autorytaryzmu w Egipcie.

²⁷ L. Epatko, L. Quran, *What To Know about Egypt's Presidential Election*, 2.04.2018, <https://www.pbs.org/newshour/world/what-to-know-about-egypts-presidential-election> [dostęp 15.08.2021].

²⁸ *TIMEP Brief: 2019 Constitutional Amendments*, The Tahrir Institute for Middle East Policy, 17.04.2019, <https://timep.org/reports-briefings/timep-brief-2019-constitutional-amendments/> [dostęp 19.08.2021].

Syntetyzując i reasumując cechy charakterystyczne dla okresu sprawowania urzędu przez generała As-Sisiego, należy podkreślić, że wyróżnikami tej prezydentury stały się: tortury i zastraszanie obywateli; ograniczanie praw i wolności osobistych, w tym swobód religijnych²⁹; ścisła cenzura poprzez blokowanie działalności niezależnych gazet, m.in. „Al-Borsa” i „Daily News Egypt”, oraz stron internetowych, takich jak Misr al-Arabiya i Cairo Portal, a nawet Human Rights Watch i Reporterów bez Granic. Ci ostatni udokumentowali sprawy co najmniej 31 pracowników mediów, którzy w 2020 r. byli przetrzymywani w Egipcie z powodu wykonywanej pracy, a także to, że obiektem prześladowań są zagraniczni pracownicy mediów. Za czasów tej prezydentury powszechne było też nieludzkie traktowanie osób w więzieniach przepełnionych głównie więźniami politycznymi, nadużywanie wyroków kary śmierci (w latach 2014–2019 sądy karne i wojskowe w Egipcie wydały ponad 3 tys. wyroków śmierci, a 50 osobom wciąż groziła natychmiastowa egzekucja), możliwość osądzania osób cywilnych przez sądy wojskowe i zakaz strajków. W kwestiach pracowniczych obowiązywało ograniczenie prawa do zrzeszania się w ramach organizacji pozarządowych (w maju 2017 r. prezydent ratyfikował nową ustawę o stowarzyszeniach, która marginalizowała możliwość pracy pozarządowych organizacji oraz stowarzyszeń działających na rzecz ochrony praw człowieka; ustawa kryminalizowała pracę NGOs, grożąc karą do pięciu lat pozbawienia wolności za nieprzestrzeganie jej postanowień; wprowadzono zakaz podróżowania dla pracowników NGOs działających na rzecz ochrony praw człowieka; w listopadzie 2020 r. zostali aresztowani członkowie jednej z ostatnich działających w Egipcie organizacji pozarządowej – Egipskiej Inicjatywy Praw Osobistych)³⁰. W 2016 r. przywrócono zakaz publicznej krytyki egipskich władz. Te zresztą wpisały setki osób na listy terrorystów przy równoczesnym przejściu majątków tych osób, a stan wyjątkowy wykorzystywano jako instrument kontroli nad społeczeństwem i opozycją (wprowadzony został w kwietniu 2017 r. po zamachach terrorystycznych przeprowadzonych przez Państwo Islamskie³¹ na egipskie kościoły koptyjskie w Tancie i Aleksandrii). Stałe represje pod pretekstem ochrony „moralności publicznej” dotyczyły działaczy LGBTQI

²⁹ J. Brownlee, T. Masoud, A. Reynolds, *The Arab Spring. Pathways of Repression and Reform*, Oxford University Press, Oxford 2015, s. 224–226.

³⁰ *Egypt. Events of 2020*, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/egypt> [dostęp 20.08.2021].

³¹ A. Wejkszner, *Państwo Islamskie. Narodziny nowego kalifatu?*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2016, s. 36–41.

oraz kobiet³². Utrudniano dochodzenie i ujawnianie prawdy o porwaniu, torturowaniu i zabójstwie włoskiego asystenta naukowego Giulia Regeniego, do którego doszło 25 stycznia 2016 r. w Kairze (Regeni najprawdopodobniej dotarł do źródeł niewygodnych dla prezydenta, co miało się stać przyczyną zleconego morderstwa na tle politycznym, czemu władze Egiptu zaprzeczają)³³.

Na przełomie drugiej i trzeciej dekady XXI w. egipskie władze zintensyfikowały wykorzystywanie nadzwyczajnych sądów bezpieczeństwa państwa do ścigania pokojowych aktywistów oraz pokojowych działaczy politycznych postrzeganych w kategoriach krytyków władzy, którzy częstokroć byli zmuszani do ucieczki z kraju lub dołączali do tysięcy dysydentów przebywających już w przepelnionych więzieniach w Egipcie. Władze rozszerzyły represje na adwokatów przebywających za granicą, aresztując, a czasem powodując znikanie członków ich rodzin, którzy pozostali w Egipcie. Symbolem takich działań stał się Mohamed Soltan – obrońca praw człowieka, który przebywał w USA. Ponadto sądy wydawały wyroki śmierci w procesach masowych, zwiększając gwałtownie liczbę dokonywanych egzekucji. Siły bezpieczeństwa działały bezkarnie, rutynowo przeprowadzając arbitralne aresztowania i torturując prawdziwych lub podejrzanych działaczy politycznych występujących przeciwko generałowi As-Sisiemu, a także zwykłych obywateli.

W styczniu 2021 r. egipski rząd wydał przepisy wykonawcze do ustawy o organizacjach pozarządowych z 2019 r., która skodyfikowała drakońskie ograniczenia dla niezależnych organizacji działających na terytorium Egiptu. Przepisy te formalizowały szeroko zakrojone i arbitralne ograniczenia dla niezależnych organizacji społeczeństwa obywatelskiego, wymagając od zaktywizowanych grup rejestracji do 11 stycznia 2022 r. pod groźbą ich rozwiązania. Władze wykorzystały również dyskryminujące przepisy dotyczące moralności i rozpusty, aby aresztować i zatrzymywać wpływowe kobiety, działające w mediach społecznościowych, pod nieuzasadnionymi zarzutami „podważania wartości rodzinnych”. Pomimo zakończenia w październiku 2021 r. ogólnokrajowego stanu wyjątkowego rząd dołączył dekrety nadzwyczajne do innych ustaw, a Nadzwyczajne Sądy Bezpieczeństwa Państwowego

³² *Egypt. Freedom in the World 2021. Country Report*, Freedom House, <https://freedomhouse.org/country/egypt/freedom-world/2021> [dostęp 12.08.2021].

³³ R. Michelson, *Egypt Drops Inquiry into Murder of Italian Student Giulio Regeni*, „The Guardian”, 30.12.2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/30/egypt-drops-inquiry-into-of-italian-student-giulio-regeni> [dostęp 15.07.2021].

nadal ścigały obrońców praw człowieka. Z kolei armia permanentnie nakładała surowe ograniczenia na poruszanie się, burzyła setki budynków na Północnym Synaju oraz zrównała z ziemią większość gruntów rolnych w guberni, w imię walki z Wilayat Sinai – lokalną filią Państwa Islamskiego, co mogło stanowić zbrodnie wojenne³⁴.

Sytuację polityczno-społeczną w Egipcie na początku trzeciej dekady XXI w. doskonale odzwierciedlają słowa Joego Storka, zastępcy dyrektora Human Rights Watch na Bliski Wschód i Afrykę Północną, który na początku 2022 r. stwierdził, że rząd prezydenta Abd al-Fataha as-Sisiego nieprzerwanie kontynuuje ugruntowaną w ostatniej dekadzie ścieżkę tortur i represji³⁵. Można zatem stwierdzić, że sytuacji nie zmienia próby budowania pozorów odchodzenia od twardej, autorytarnej linii politycznej i stwarzania przez generała wrażenia, że dąży do porozumienia z opozycją, na co wskazywałyby działania podejmowane przez niego w kwietniu i maju 2022 r.

DZIAŁANIA NA RZECZ POPRAWY WIZERUNKU I BUDOWANIA POZORÓW POSTĘPU W ZAKRESIE PRZESTRZEGANIA PRAW CZŁOWIEKA W OKRESIE PREZYDENTURY GENERAŁA AS-SISIEGO

Intensyfikacja autorytaryzmu wojskowego w Egipcie w ostatnich miesiącach postępuje również pod pozorem poszerzania katalogu i instytucjonalizacji działań na rzecz przestrzegania praw człowieka, budowania wizerunku państwa przyjaznego obywatelom, ale również stwarzania pozorów państwa nowoczesnego, nastawionego na priorytety, które charakteryzują przede wszystkim kraje zachodnie – a zatem na postęp technologiczny, zrównoważony rozwój i ekologię.

11 września 2021 r. prezydent As-Sisi w nowej administracyjnej stolicy Egiptu zaprezentował liczącą sto stron narodową strategię na rzecz praw człowieka: *National Human Rights Strategy. The Arab Republic of Egypt 2021–2026*³⁶. Jak stwierdził wówczas, strategia stanowi pierwszy w historii Egiptu zintegrowany dokument promujący zasady nowej republiki oraz wizję rozwoju Egiptu. Podkreślił ponadto, że

³⁴ *Egypt Events of 2021. World Report 2022*, Human Rights Watch 2022, <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/egypt> [dostęp 17.04.2022].

³⁵ *Egypt: No End to Systematic Repression*, Human Rights Watch, 13.01.2022, <https://www.hrw.org/news/2022/01/13/egypt-no-end-systematic-repression> [dostęp 17.04.2022].

³⁶ *National Human Rights Strategy. The Arab Republic of Egypt 2021–2026*, <https://sschr.gov.eg/media/gapb5bq4/national-human-rights-strategy.pdf> [dostęp 5.05.2022].

strategia ma promować wolność słowa i walkę z dyskryminacją oraz że instytucje państwowe będą rozwijane w celu wprowadzania polityk szczegółowych, których priorytetem będzie ochrona praw człowieka. Strategia jest bowiem oparta na trzech filarach: I. Gwarancjach konstytucyjnych na rzecz wzmocnienia praw człowieka, szacunku i ich ochrony; II. Regionalnych i międzynarodowych zobowiązaniach Egiptu w zakresie przestrzegania praw człowieka; III. Strategii Zrównoważonego Rozwoju: Wizja Egiptu 2030 (*Egypt Vision 2030*)³⁷.

Z kolei minister spraw zagranicznych Egiptu Sameh Shoukry, pełniący funkcję przewodniczącego Naczelnego Stałego Komitetu Praw Człowieka, utworzonego jeszcze w 2018 r. w celu zbudowania nowej strategii w zakresie praw człowieka poprzez przeprowadzenie szeregu konsultacji z Narodową Radą Praw Człowieka, parlamentarną komisją praw człowieka, egipskimi naukowcami, środowiskiem biznesowym i społeczeństwem obywatelskim, również wskazywał na ponadczasowe znaczenie strategii, jej wartości związanych z różnorodnością i tolerancją oraz dostosowywanie Egiptu do wymogów prawa międzynarodowego w zakresie przestrzegania praw człowieka. Podkreślał przy tym, że strategia obejmuje okres pięciu lat, od 2021 do 2026 r., i będzie oparta na czterech zintegrowanych obszarach: 1. prawach obywatelskich i politycznych; 2. prawie gospodarczym, społecznym i kulturalnym; 3. prawach kobiet, dzieci, osób niepełnosprawnych, młodzieży i osób starszych; 4. materii edukacji i budowania zdolności w zakresie praw człowieka. Jak jednak dodawał, mimo że strategia szanuje uniwersalne wartości praw człowieka, nie powinna przysłaniać różnych kontekstów narodowych, religijnych i kulturowych, z których wywodzą się ludzie i narody. Shoukry eksponował, że narody mają suwerenne prawo do formułowania własnych strategii w zakresie praw człowieka na podstawie własnych kontekstów kulturowych i religijnych, przy jednoczesnym nacisku na realizację priorytetów związanych z bezpieczeństwem narodowym i ochroną przed terroryzmem. Z kolei Ahmed Ehab Gamal El-Din, stały przedstawiciel Egiptu w Biurze Organizacji Narodów Zjednoczonych w Genewie, podkreślił, że nowy egipski projekt prawa pracy otworzy nowy rozdział silnego partnerstwa między państwem a społeczeństwem obywatelskim jako kluczowym dla władzy partnerem w ochronie praw człowieka. Dodawał przy tym, że nowa

³⁷ Ostatni ze wskazanych filarów stanowi niewątpliwie nawiązanie do saudyjskiej strategii rozwoju wdrażanej w ostatnich latach w królestwie: *Vision 2030. Kingdom of Saudi Arabia; Vision 2030. Kingdom of Saudi Arabia*, https://www.vision2030.gov.sa/media/rc0b5oy1/saudi_vision203.pdf [dostęp 20.05.2022].

strategia chroni prawo obywateli do udziału w życiu politycznym poprzez tworzenie partii politycznych, a także prawo do praktykowania wszelkich form pokojowych zgromadzeń. Wskazywał, że strategia ma na celu budowanie umiejętności i zdolności kadr partii politycznych w zakresie przywództwa poprzez partycypację w różnych rządowych programach, głównie w *Presidential Leadership Program*³⁸.

Należy jednak dodać, że niemal natychmiast po ukazaniu się *National Human Rights Strategy...* została ona bardzo skrytykowana przez egipskie organizacje działające na rzecz praw człowieka. Cairo Institute for Human Rights Studies (CIHRS) określił strategię jako podstęp mający na celu jedynie pokazanie społeczności międzynarodowej i państwom-darczyńcom, że w Egipcie przeprowadzane są reformy polityczne, podczas gdy rzeczywistość pozostaje zgoła odmienna. Wydając krytyczny wobec strategii raport, CIHRS podkreślał, że znamienne jest, że za jej opracowanie nie było odpowiedzialne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, ale Ministerstwo Spraw Zagranicznych, a konkretnie komisja odpowiedzialna za reagowanie na międzynarodową krytykę wobec egipskich władz³⁹. Jak podkreślał, w strategii stwierdza się, że problem praw człowieka w Egipcie jest spowodowany kulturowymi i społecznymi słabościami oraz niedostatkami narodu, ignorując fakt, że autorytarna władza pod przywództwem As-Sisiego nie szczędzi wysiłków, aby zapobiec pojawieniu się silniejszej kultury praw człowieka w Egipcie. Robi to poprzez represjonowanie i dążenie do wyeliminowania społeczeństwa obywatelskiego oraz środowisk działających na rzecz praw człowieka w tym kraju. Tym samym strategia nie zawiera żadnej obietnicy zakończenia nieustannej wojny prowadzonej przez państwo przeciwko orędownikom i propagatorom kultury praw człowieka, w tym rzecznikom społeczeństwa obywatelskiego, niezależnym organizacjom praw człowieka i niezależnym obrońcom prawa. Strategia nie zawiera żadnych rozwiązań mających ograniczyć represje ze strony wszystkich podstawowych organów państwa, w tym instytucji wykonawczych, ustawodawczych i sądowniczych, a także agencji bezpieczeństwa i placówek medialnych. By wzmocnić krytyczną ocenę *National Human Rights Strategy...*, CIHRS odwoływał się do raportów

³⁸ *Egypt Launches National Strategy for Human Rights*, 11.09.2021, <https://egyptianstreets.com/2021/09/11/egypt-launches-national-strategy-for-human-rights/> [dostęp 20.05.2022].

³⁹ *A Brief Analysis of the Egyptian Government's National Strategy for Human Rights*, Cairo Institute for Human Rights Studies, 15.11.2021, <https://cihrs.org/egypt-national-strategy-for-human-rights-a-ruse-to-show-international-community-and-donorstates-that-political-reform-is-underway/?lang=en#PDF> [dostęp 20.05.2022].

ONZ sceptycznych wobec stanu przestrzegania praw człowieka w Egipcie. Jak bowiem eksponował, najlepsze podsumowanie dla sytuacji w kraju stanowił Raport Komitetu Narodów Zjednoczonych przeciwko Przemocy i Torturom, w którym stwierdzano, że tortur dopuszczają się funkcjonariusze policji, wojskowi, funkcjonariusze bezpieczeństwa narodowego i strażnicy więzienni. Jednak to prokuratorzy, sędziowie i funkcjonariusze więzienni ułatwiają stosowanie tortur, nie ograniczając tej praktyki ani nie podejmując działań w odpowiedzi na skargi. Sprawcy tortur prawie powszechnie cieszą się bezkarnością, chociaż egipskie prawo zakazuje tortur i tworzy mechanizmy odpowiedzialności za nie i związane z nimi praktyki, wykazując poważny dysonans między prawem a praktyką⁴⁰.

Co szczególnie ważne, raport ONZ potwierdził, że kryzys praw człowieka w Egipcie nie jest spowodowany brakiem odpowiedniego ustawodawstwa czy też czynnikami kulturowymi bądź społecznymi, ale wynika on bezpośrednio z braku politycznej woli do zmian i kooperacji oraz ze świadomych – antyhumanitarnych – działań instytucji państwowych, którym powierzono egzekwowanie prawa, poszanowanie konstytucji i ochronę praw człowieka.

Brak respektowania praw człowieka w Egipcie, przy jednoczesnych próbach pudrowania nieudolności państwa w sposób szczególny został uwidoczniiony w okresie pandemii COVID-19⁴¹. Nie można mieć wątpliwości co do tego, że pandemia stała się jedną z kolejnych determinant, która wpłynęła na pogorszenie sytuacji wewnętrznej i wzmożenie antyrządowych nastrojów społecznych. Problemy społeczno-gospodarcze Egiptu, przy równoczesnych patologjach władzy i braku poparcia dla polityki generała As-Sisiego stanowią bowiem fundament kolejnych antyreżimowych fal protestów i cyklicznych wezwaniań do ustąpienia prezydenta z zajmowanego stanowiska.

Warto wskazać, że jedna z największych fal pokojowych protestów przeciwko reżimowi As-Sisiego rozpoczęła się 20 września 2019 r. w Kairze i w innych egipskich miastach. Do protestów Egipcjan zainspirowały nagrania wideo zamieszczone w internecie przez egipskiego biznesmena, aktora i działacza politycznego Mohameda Alego, w których oskarżył prezydenta i wspierającą go armię o korupcję. Według

⁴⁰ *Report of the Committee against Torture. Sixtieth Session (18.04–12.05 2017)*, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A/72/44&Lang=en [dostęp 20.05.2022].

⁴¹ M. El-Dahshan, *Egyptian Exceptionalism in a Chinese-led World*, 10.02.2021, <https://www.chathamhouse.org/2021/02/egyptian-exceptionalism-chinese-led-world> [dostęp 15.05.2022].

Alego, który żyje na dobrowolnym wygnaniu w Hiszpanii, As-Sisi wydał miliony z publicznych pieniędzy na luksusowe rezydencje i hotele, podczas gdy miliony Egipcjan żyją w nędzy i odczuwają skutki realizowanej od kilku lat rządowej polityki oszczędnościowej, endemicznej korupcji władzy i systematycznych represji.

W odpowiedzi na pokojowe demonstracje w ciągu czterech tygodni z inicjatywy As-Sisiego aresztowanych zostało niemal 4,3 tys. osób, z których prawie 3 tys. pozostawiono w aresztach tymczasowych. Aresztowano wówczas co najmniej 114 kobiet oraz – według Amnesty International i Belady Foundation – co najmniej 111 osób małoletnich. W reakcji na pokojowe protesty policja i służby bezpieczeństwa używały zdecydowanie nieproporcjonalnej siły w celu rozproszenia manifestujących. Wśród aresztowanych znalazł się Chaled Dawud, były członek liberalnej partii opozycyjnej Al-Dostur, założonej w 2012 r. przez byłego szefa IAEA Mohameda El Baradeia, który – co również jest bardzo wymowne – od 2013 r. mieszka w Austrii⁴².

Z kolei w ostatnich dniach ramadanu, 24 kwietnia 2022 r., władze egipskie uwolniły około 40 niesłusznie przetrzymywanych więźniów, w tym dziennikarzy, aktywistów i obrońców praw człowieka. Niemniej tego samego dnia aresztowały prezenterkę telewizyjną Halę Fahmy, a dziennikarz Safaa al-Korbagy otrzymał 15-dniowy nakaz aresztowania. Świadomy dualizm postępowania władz ma przede wszystkim na celu krótkoterminowe uspokojenie nastrojów społecznych i zbudowanie pozytywnego wizerunku Egiptu na arenie międzynarodowej⁴³.

Warto zatem zadać pytanie, czy dualistyczne działania prezydenta As-Sisiego, polegające z jednej strony na podejmowaniu wysiłków na rzecz zbudowania wizerunku władcy nowoczesnego państwa, w którym przeprowadza się reformy na rzecz praw człowieka (uwalniając z więzień osoby, które zostały bezprawnie aresztowane za pokojowy aktywizm i ośmielenie się na publiczne wyrażenie krytycznego stanowiska wobec reżimu generała As-Sisiego), a z drugiej permanentnie stosuje się represje wobec swoich obywateli – przynoszą oczekiwane rezultaty. Jaki cel z perspektywy władzy mają przy tym tak gigantyczne projekty, jak wybudowanie nowej stolicy administracyjnej Egiptu (New Administrative Capital – NAC) czy może nieco mniejszy,

⁴² *Egypt: Rare Protests Met with Unlawful Force and Mass Arrests*, Amnesty International, 2.10.2020, <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2020/10/egypt-rare-protests-met-with-unlawful-force-and-mass-arrests/> [dostęp 17.08.2021].

⁴³ A. Magdi, *Concerns Remain as Egypt Frees Activists and Critics*, Human Rights Watch, 4.05.2022, <https://www.hrw.org/news/2022/05/04/concerns-remain-egypt-frees-activists-and-critics> [dostęp 6.05.2022].

ale ważny z prestiżowego punktu widzenia, projekt zorganizowania oenzykowskiego szczytu klimatycznego COP27, który faktycznie został zorganizowany w dniach 7–18 listopada 2022 r. w Szarm el-Szejk⁴⁴.

Odnosząc się do pierwszego z projektów, należy podkreślić, że NAC to miasto, którego pomysłodawcą jest sam prezydent As-Sisi. Projekt, który powstał już w marcu 2015 r., zakładał, że nową stolicę – *smart city* – będzie zamieszkiwać około 7 mln ludzi. Zostaną do niej przeniesione najważniejsze instytucje kraju, a także ważne obiekty kultury religijnej czy ośrodki biznesowe i sportowe. Stary Kair zaś będzie pełnił jedynie funkcje turystyczną, kulturową oraz historyczną. W idealistycznym i propagandowym założeniu NAC, której koszt budowy oscyluje w granicach 58 mld dol., ma zastąpić przeludniony Kair, w którym obecnie żyje ponad 20 mln mieszkańców. Ma ona powstać około 45 km na wschód od Kairu, w połowie drogi do Suezu i zająć powierzchnię około 700 km². Uzasadniając potrzebę budowy nowego miasta, władze podkreślały, że przeludniony Kair nie jest w stanie sprawnie funkcjonować, a nadmierna liczba turystów i imigrantów, a także postępująca ekspansja slumsów zdecydowanie utrudniają funkcjonowanie stolicy⁴⁵. Ważną cechą charakterystyczną i wyróżnikiem w projektowaniu nowego miasta stała się jego proekologiczność wpisana w koncepcję *smart city*, realizowaną w przypadku NAC przez Stefana Boeriego⁴⁶. NAC ma być zatem wysoko rozwinięte technologicznie i cechować się niezwykłą architekturą, z największym w Afryce wieżowcem, największą na Bliskim Wschodzie świątynią chrześcijańską – kościołem koptyjskim oraz największym w Egipcie meczetem. Do tego wyjątkowe pod względem architektonicznym i nowoczesne mają być dzielnica administracyjna, biznesowa oraz Green River Park – największy w Afryce park wzdłuż rzeki mający stanowić odzwierciedlenie Nilu. Tworząc *smart city*, nowe władze zaznaczały, że stawiają na zrównoważony rozwój. Miasto ma pozyskiwać energię ze słońca, a jedyną formą płatności mają być transakcje bezgotówkowe. Do NAC ma przyjeżdżać każdego roku ponad 2 mln turystów.

Jak zatem uzasadniają władze i konstruktorzy, nowa stolica ma przede wszystkim przyciągać inwestorów, głównie zagranicznych,

⁴⁴ UN Climate Change Conference 2022 (UNFCCC COP 27), <https://sdg.iisd.org/events/2021-un-climate-change-conference-unfccc-cop-27/> [dostęp 22.05.2022].

⁴⁵ A. El Hakeh, *The New Administrative Capital from an Inclusive Perspective*, 15.03.2021, <https://aps.aucegypt.edu/en/articles/666/the-new-administrative-capital-from-an-inclusive-perspective> [dostęp 21.07.2021].

⁴⁶ *Cairo Vertical Forest*, BOERI, <https://www.stefano-boeri-architetti.net/en/project/cairo-vertical-forest/> [dostęp 21.07.2021].

jako że Egipt podaży za wzorcami tzw. dubaizacji – budowania sztucznych miast, które będą przynosić państwu ogromne dochody. Pytanie, które jednak towarzyszyło budowie NAC, brzmiało: kto w nim zamieszka i czy ci, którzy obecnie zamieszkują Kair, będą chcieli się przenieść do *smart city*? A, co ważniejsze, czy będzie ich na to stać? Odpowiedź wydaje się oczywista. Przeciętnych Egipcjan nie będzie stać na zamieszkiwanie w NAC. Przeciwnicy tego projektu podkreślają zatem, że powstanie sztucznego miasta przyniesie negatywne skutki w postaci pogłębiania klasowości społeczeństwa, które i tak jest już wystarczająco podzielone i klasowe. Czyje zatem oczekiwania spełnia zbudowanie ultranowoczesnego sztucznego miasta na środku pustyni? I to miasta, które, jak powtarzają Egipcjanie, co prawda zdominują nowoczesność, luksus, przepych i monumentalizm, ale zabraknie w nim ducha prawdziwego Egiptu z jego wielką cywilizacją. I w tym przypadku odpowiedź wydaje się oczywista. Dla prezydenta As-Sisiego priorytetem pozostaje propaganda sukcesu władzy, a ta doskonale wpisuje się NAC⁴⁷. *Smart city* to zatem projekt przede wszystkim polityczny. Prezydent ma nie tylko ambicje, by zapisać się złotymi zgłoskami w historii i odróżnić się do długoletniego dyktatora Mubaraka, ale przede wszystkim poszukuje pewnego rodzaju legitymizacji władzy. A budując nowoczesne miasto, ma nadzieję, że przekona do siebie część społeczeństwa i społeczność międzynarodową. Jak podkreślają niektórzy eksperci, architektura i historia mają walczyć w imię generała As-Sisiego.

Reasumując, stworzenie bardziej funkcjonalnej i nowoczesnej stolicy ukazującej wielkość cywilizacji egipskiej jest zapewne jej atutem. Sami Egipcjanie są dumni z wielkich projektów, ale ogromna większość podkreśla przy tym, że takie projekty nie pokrywają się z obecnymi potrzebami i oczekiwaniami społeczeństwa pogrążonego w skutkach pandemii, problemach ekonomicznych, niedomaganiach edukacyjnych, niewydolności służby zdrowia, a do tego obciążonego skutkami patologii władzy, którą uosabia prezydent As-Sisi i jego otoczenie.

Intensyfikacja autorytaryzmu wojskowego w Egipcie w ostatnich miesiącach postępuje również pod pozorem poszerzania katalogu i instytucjonalizacji działań na rzecz przestrzegania praw człowieka, budowania wizerunku państwa przyjaznego obywatelom, ale także stwarzania pozorów państwa nowoczesnego, nastawionego na priorytety, które charakteryzują przede wszystkim kraje zachodnie – a zatem na postęp technologiczny, zrównoważony rozwój i ekologię.

⁴⁷ *The Capital Egypt. Smarter Future*, ACUD, <http://www.acud.eg/> [dostęp 21.07.2021].

WNIOSKI

Mając na uwadze jedne z najpoważniejszych implikacji procesów arabskiej wiosny w Egipcie, jakimi były przejściowa islamizacja, a kolejno remilitaryzacja państwa i intensyfikacja autorytaryzmu wojskowego zapoczątkowana przewrotem i objęciem urzędu prezydenta przez generała Abd al-Fattaha as-Sisiego, można bez wątplenia stwierdzić, że arabska wiosna w Egipcie poniosła fiasko. Na początku trzeciej dekady XXI w. Egipt znajduje się bowiem w fazie pogłębionej intensyfikacji autorytaryzmu wojskowego, który cechował egipski reżim polityczny przed falą arabskiej wiosny, której, jak się okazało, największym beneficjentem została armia. W Egipcie pod rządami As-Sisiego i podległej mu armii nie ma zatem miejsca na faktyczny dialog na linii władza–społeczeństwo, jak również nie można mówić o rzeczywistej poprawie relacji na linii prezydent–obywatele.

Można również stwierdzić, że Egipt w okresie prezydentury As-Sisiego przeżywa jeden z największych kryzysów praw człowieka. Dziesiątki tysięcy krytyków rządu, w tym dziennikarzy, działaczy pokojowych i obrońców praw człowieka, podlega represjom ze strony władzy i instytucji bezpieczeństwa. Pozostają oni w więzieniach lub w długotrwałym areszcie tymczasowym, oficjalnie oskarżani o terroryzm. Ponadto władze nękają i przetrzymują krewnych dysydentów za granicą i stosują niejasne oskarżenia, zwłaszcza wobec kobiet mających szerokie wpływy w mediach społecznościowych. Zarówno egipskie organizacje pozarządowe, jak też rządowe i pozarządowe organizacje międzynarodowe są zgodne – sytuacja praw człowieka w Egipcie w ostatnich latach drastycznie się pogorszyła. Do poważnych i systematycznych naruszeń praw człowieka dochodzi niemal codziennie, a uczestniczą w tym zarówno instytucje bezpieczeństwa państwa, jak też instytucje wojskowe, w porozumieniu z wymiarem sprawiedliwości i mediami państwowymi.

Co zatem szczególnie istotne, generał As-Sisi, mimo korzystnych dla niego wyników wyborów prezydenckich i parlamentarnych, które pozornie świadczą o posiadanej legitymizacji do rządzenia, nie cieszy się społecznym poparciem, o czym świadczą kolejne fale protestów. Krótko- i średnioterminowa perspektywa zmian na egipskiej scenie politycznej rysuje się jednak dla Egipcjan bardzo niekorzystnie. Wszystkie sygnały świadczą bowiem o tym, że w najbliższej przyszłości będzie postępować remilitaryzacja państwa i umacnianie wojskowego autorytaryzmu. Taka teza wydaje się tym bardziej słuszna, że zwolennicy

generała As-Sisiego twierdzą, że jego autorytarne rządy są konieczne do ustabilizowania sytuacji w państwie, zwłaszcza wobec zagrożenia terrorystycznego, w tym przede wszystkim działalności dżihadystów z Państwa Islamskiego na półwyspie Synaj. Inni z kolei ulegają złudzeniu, że istnieje jeszcze szansa na zbudowanie nowoczesnego Egiptu, w którym jest miejsce dla społeczeństwa obywatelskiego, jako że prezydent firmuje takie przedsięwzięcia jak *National Human Rights Strategy. The Arab Republic of Egypt 2021–2026*, COP27 czy otwarcie nowej stolicy administracyjnej Egiptu. Problem polega jednak na tym, że inicjatywy te mają charakter czysto propagandowy, a ich rzeczywistym celem jest jedynie poprawa wizerunku prezydenta zarówno wśród Egipcjan, jak i wśród członków społeczności międzynarodowej.

BIBLIOGRAFIA

- A Brief Analysis of the Egyptian Government's National Strategy for Human Rights*, Cairo Institute for Human Rights Studies, 15.11.2021, <https://cihrs.org/egypt-national-strategy-for-human-rights-a-ruse-to-show-international-community-and-donor-states-that-political-reform-is-underway/?lang=en#PDF>.
- Amin S., *The Reawakening of the Arab World. Challenge and Change in the Aftermath of the Arab Spring*, Monthly Review Press, New York 2016.
- Anbarami A., *Typology of Political Regimes in North Africa before Arab Spring. Case Study of Egypt, Tunisia and Libya*, „International Journal of Asian Social Science” 2013, t. 3, nr 5.
- as-Sajjid Marsot A.L., *Historia Egiptu. Od podboju arabskiego do czasów współczesnych*, przeł. Z. Landowski, Książka i Wiedza, Warszawa 2009.
- Aziz S.F., *Military Electoral Authoritarianism in Egypt*, „Election Law Journal” 2017, t. 16, nr 2.
- Bakr N., *The Egyptian Revolution*, w: *Change & Opportunities in the Emerging Mediterranean*, red. S. Calleya, M. Wohlfeld, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, University of Malta 2012.
- Brown N.J., *Egypt 2021: The Muslim Brotherhood*, 17.03.2021, <https://www.wilsoncenter.org/article/egypt-2021-muslim-brotherhood>.
- Brownlee J., T. Masoud, A. Reynolds, *The Arab Spring. Pathways of Repression and Reform*, Oxford University Press, Oxford 2015.
- Cairo Vertical Forest*, BOERI, <https://www.stefano-boeri-architetti.net/en/project/cairo-vertical-forest/>.
- Darwish H., *Egypt under Sisi: From an Authoritarian Dominantparty System to Strongman Politics*, „JETRO-IDE ME-Review” 2018–2019, t. 6.

- Egypt. Events of 2020*, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/egypt>.
- Egypt Events of 2021. World Report 2022*, Human Rights Watch 2022, <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/egypt>.
- Egypt. Freedom in the World 2021. Country Report*, Freedom House, <https://freedomhouse.org/country/egypt/freedom-world/2021>.
- Egypt: No End to Systematic Repression*, Human Rights Watch, 13.01.2022, <https://www.hrw.org/news/2022/01/13/egypt-no-end-systematic-repression>.
- Egypt: Rare Protests Met with Unlawful Force and Mass Arrests*, Amnesty International, 2.10.2020, <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2020/10/egypt-rare-protests-met-with-unlawful-force-and-mass-arrests/>.
- Egypt Launches National Strategy for Human Rights*, 11.09.2021, <https://egyptianstreets.com/2021/09/11/egypt-launches-national-strategy-for-human-rights/>.
- El Hakeh A., *The New Administrative Capital from an Inclusive Perspective*, 15.03.2021, <https://aps.aucegypt.edu/en/articles/666/the-new-administrative-capital-from-an-inclusive-perspective>.
- El-Dahshan M., *Egyptian Exceptionalism in a Chinese-led World*, 10.02.2021, <https://www.chathamhouse.org/2021/02/egyptian-exceptionalism-chinese-led-world>.
- Epatko L., L. Quran, *What To Know about Egypt's Presidential Election*, 2.04.2018, <https://www.pbs.org/newshour/world/what-to-know-about-egypts-presidential-election>.
- Gerges F.A., *A History ISIS*, Princeton University Press, Princeton–Oxford 2016.
- Ghanem H., *The Arab Spring Five Years Later. Toward Greater Inclusiveness*, Brookings Institution Press, Washington, D.C. 2016.
- Griffin M., *Islamic State. Rewriting History*, Pluto Press, London 2016.
- Holzer-Stępniewska B., J. Holzer, *Egipt. Stulecie przemian*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2006.
- Lipa M., *Arabska wiosna w Egipcie. Uwarunkowania, przebieg i skutki*, w: *Arabska wiosna w Afryce Północnej*, red. E. Szczepankiewicz-Rudzka, Księgarnia Akademicka, Kraków 2014.
- Lipa M., *Internal Determinants of Authoritarianism in the Arab Middle East. Egypt before the Arab Spring*, „Hemispheres” 2016, t. 31, nr 3.
- Lynch M., *The New Arab Wars. Uprising and Anarchy in the Middle East*, Perseus Books, New York 2016.
- McManus A., *The Egyptian Military's Terrorism Containment Campaign in North Sinai*, 30.06.2020, <https://carnegieendowment.org/sada/82218>.

- Magdi A., *Concerns Remain as Egypt Frees Activists and Critics*, Human Rights Watch, 4.05.2022, <https://www.hrw.org/news/2022/05/04/concerns-remain-egypt-frees-activists-and-critics>.
- Meredith M., *Historia współczesnej Afryki. Pół wieku niepodległości*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2011.
- Michelson R., *Egypt Drops Inquiry into Murder of Italian Student Giulio Regeni*, „The Guardian”, 30.12.2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/30/egypt-drops-inquiry-into-of-italian-student-giulio-regeni>.
- Morsy A., *Egypt's Elections and Parliament: Old Habits Never Die*, The Tahrir Institute for Middle East Policy, 26.03.2021, <https://timep.org/commentary/analysis/egypts-elections-and-parliament-old-habits-never-die/>.
- National Human Rights Strategy. The Arab Republic of Egypt 2021–2026*, <https://sschr.gov.eg/media/gapb5bq4/national-human-rights-strategy.pdf>.
- Pogońska-Pol M., *Prezydentura Abdela Fattaha as-Sisiego – Egipt na drodze demokratyzacji czy autorytaryzmu?*, w: *Bliski Wschód na rozdrożu*, red. J. Marszałek-Kawa, H.A. Jamsheer, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016.
- Pressman J., *Same Old Story? Obama and the Arab Uprising*, w: *The Arab Spring. Change and Resistance in the Middle East*, red. M.L. Haas, D.W. Lesch, Westview Press, Boulder 2013.
- Puspitasari S., *Arab Spring: A Case Study of Egyptian Revolution 2011*, „Andalus Journal of International Studies” 2017, t. 6, nr 2.
- Report of the Committee against Torture. Sixtieth Session (18.04–12.05.2017)*, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A/72/44&Lang=en.
- Rutherford B.K., *Egypt: The Origins and Consequences of the January Uprising*, w: *The Arab Spring. Change and Resistance in the Middle East*, red. M.L. Haas, D.W. Lesch, Westview Press, Boulder 2013.
- Saidin M., *Rethinking the ‘Arab Spring’: The Root Causes of the Tunisian Jasmine Revolution and Egyptian January 25 Revolution*, „International Journal of Islamic Thought” 2018, t. 13.
- Sharp J.M., *Egypt: Background and U.S. Relations*, Congressional Research Service Report, 12.03.2019, https://www.everycrsreport.com/files/20190312_RL33003_66b95b744e0b2b9a8421e03b80afa-e08e92425d9.pdf.
- The Capital Egypt. Smarter Future*, ACUD, <http://www.acud.eg/>.
- TIMEP Brief: 2019 Constitutional Amendments*, The Tahrir Institute for Middle East Policy, 17.04.2019, <https://timep.org/reports-briefings/timep-brief-2019-constitutional-amendments/>.
- UN Climate Change Conference 2022 (UNFCCC COP 27)*, <https://sdg.iisd.org/events/2021-un-climate-change-conference-unfccc-cop-27/>.

Vision 2030. Kingdom of Saudi Arabia, https://www.vision2030.gov.sa/media/rc0b5oy1/saudi_vision203.pdf.

Wejkszner A., *Państwo Islamskie. Narodziny nowego kalifatu?*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2016.

Zdanowski J., *Bliski Wschód 2011. Bunt czy rewolucja?*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011.

Zdanowski J., *Historia najnowsza Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2020.

Zdanowski J., *Współczesna muzułmańska myśl społeczno-polityczna. Nurt Braci Muzułmanów*, Wydawnictwo Naukowe Askon, Warszawa 2009.